

*Szolnoki Tudományos Közlemények XII.
Szolnok, 2008.*

Dr. BÁLINT SÁNDOR¹

MI AZ IGAZSÁGOS? HONNAN JÖN A GAZSÁG? KIT ÉRDEKEL MA MÁR AZ IGAZSÁG?

Az egyik legnépszerűbb kérdés, mi az igazság? Mit jelent az igazság fogalma? Mit foglalnak magukban az igazság és igazságtalanság társadalmi: filozófiai, etikai, politikai, jogi stb. elméletekben és meghatározott cselekvésekben, magatartásformákban kifejeződő értékei, hozadékai, hordalékai? Érték-e, értékallegória-e az igazság nálunk globálisan és lokálisan, mint a megismerés és a gyakorlat adekvátság fogalma a mindennapi életben és nem csak ott: például „igazat mondj, ne csak valódit” követelés, vagy mely szerint „A mindennapi életben mindig igaz, ami sikeres” koncepció. Ha igazán érték kategória az igazság vajon hol foglal helyet hazánk értékrendszerében olyan értékek között, mint: béke, szabadság, szolidaritás, verseny, egyenlőség, tolerancia, emberi jogok, emberi méltóság.

Három értékről mondhatjuk-e, hogy alapvető. hogy kiemelt erkölcsi értékek ezek: igazságosság, becsületesség és humanizmus? Igaz-e, hogy mi magyarok már vagy még felborult értékrendű társadalomban élünk? A mi társadalmunkban „Értékválság,, a téma. 1986 Magyarország.

Pergessük vissza a lapokat. Kezdjük amonnan. a 20. század negyvenes éveinek elején az amerikai szociológusok több évig tartó vitába bonyolódtak társadalmuk értékrendszeréről. Ebben a vitában egyetlen dolog nem volt vitatott, hogy a társadalomnak van egyetlen értéktengelye. Ezt az értékerdőt a gazdagodás nyomán járó sikerben található meg s ehhez visszanyitottak mindent: rangot, vallást, etnikumot, filozófiát, nevelést, foglakozást és, hogy jó kétszáz éve, ez az értéketalon. Nos nálunk az Értékválság? Így jöttem.” Egyetlen központi értéktengely” ami kétszáz éven keresztül kristályosodik ki? Itt rohamszerűen érkeztek az értékek és értékelések, a mi térségünkkel a politikai erők szögesen ellentétes értékrendeket kínáltak, itt a „másfajta rajok” kiütötték egymást, ahogy a rétegek között, úgy húzódtak a kínai falak az értékek között, rangsorolódtak és lezárták egymást az értékrendek. Itt a paraszt bűdös paraszt volt, a proletár

¹ Főiskolai tanár

bolsi proli, ma panel proli, a polgár lezsidózott idegen. Itt szakadatlan volt az értékvita. Idő a meggyökeresedésre? Nem, kevesen 1914-ben, 1944-ben, 1953-ban, 1956-ban, 1989-ben, gyökeresen mást akartak. Népeiségünk valamennyi csoportja ugyanazt kívánja.

- (1) nyugalom és biztonság
- (2) Kiegyensúlyozott családi élet.
- (3) anyagi jólét. Igazságos!

Ha majd ezeket a kívánságokat hordozza mindennapi életében tudatában és cselekedeteiben az ember. Megszervezni a célt, jobbat tenni valamit, ugyanazt, amit az emberek kívánnak, akarnak, megtudnak csinálni nagyon fontos lenne egy igazságot kereső igazságosabb társadalmat nemcsak hirdető, hanem ténylegesen az eddiginél jobb, igazságosabb, biztonságosabb, és kiszámíthatóbb életet alakítani, működtetni, megszervezni tudni.

„Reform” helyett jobb megnevezni a célt, s kiderül, ki mit ért rajta- mondja Bihari Mihály. Amerikai kultúra értékvilágában megneveztek egy alapvető fő célt, amely szerint legfontosabb maga az ember. Az ember által létrehozott alkotások közül legfontosabb maga az ember, az emberi élet tökéletesebb szembé, jobbat tétele- áll az USA alkotmányában. Ha mi magunk is elfogadjuk ezt a célt, akkor azon kell gondolkodnunk-cselekednünk, hogy hogyan tehetnénk jobbat, szembé, igazságosabbat, szabadabbat, egyenlőbbet, boldogabbat önmagunk és mások mindennapi életét?

Nehéz lenne ez számunkra sok szempontból. Azért is, mert az igazságok – köztük a kitűzött célok s ennek elérésének eszközei (pl. a munka, a tudás,) sohasem kizárólagosak, illetve nincsenek kész válaszok, számos szembejövő cél és nem megfelelő eszköz keresztezi egymást. (például egy háborúktól, rossz rendszerváltásoktól, pusztító ideológiáktól is terhelt 20. századi átok nem azt biztosította, hogy Emberek nem vadak, elmék vagyunk.) Nehezen szocializálódunk azért is, „mert mindent kitaláltunk már” - mondja Santre – „kivéve azt, hogy, hogyan kellene élnünk”. Jó cél, húzó s jelszó: Találjuk ki Közép Európát! Embernek újra ki kell találnia önmagát, meg kell újulnia, ha élni-boldogulni akar. Ész – Erő - Akarat kell. A világ bölcsesség, eszmecserék, munka, tudás révén jobbat tehető. (Hankiss Elemér)

20. SZÁZADI HAZAI ÖSSZKÉPVÁZLAT

Lemondások, hiány, modernizálódás, politikai torzulások, igazságtalanságok. A 20. századi magyarországi társadalmi igazságosság és igazságtalanság elemzése nem képzelhető el a hazai történelmi összkép megalkotása nélkül. Kutatások bizonyítják: a magyar társadalom mindeddig nem nézett szembe – lehangoló – múltjával, történelmi felelősségével, hogy tisztázza viszonyát a történelmi múlt s a 20. század „kemény” és „puha” diktatúrája, hiszen a jelent a múlt tette azzá ami (Max Weber) Az összkép ismeretekből jelzések néhányat, éles elmék kutatásaiból.

1. Vidékfejlesztésben Budapesthez, nyugathoz képest lemaradtunk. 1920-tól megszakadt az organikus fejlődés. Nagybirtok és egyházi birtokra koncentrált az agrárium. Középosztályi polgárosodásban elmaradás, elaprózott birtokszerkezet. Kuláküldözés, szlovákok kitelepítése. Zsidók kiirtása. Iparosság, kézművesség, visszafejlődése, középréteg értékérvényesítő képessége

hiányzott. Civil szerveződések szegényesek. Infrastruktúrában lemaradás: villamosítás, csatorna-vízhálózat, élelmiszer feldolgozás, falvak elnéptelenedése, városba menekülés, környezetvédelem elhanyagolása. Túltermelés, búza, sertés, baromfi. Marketing.. leépülése, legelők elhanyagolása, parlagfű. Vizi élet, fürdő, turizmus, kulturális lemaradás (Glatz Ferenc rádió)

2. Horthy rendszer jellemzői: (Ormos Mária, Romsics Ignác, Nagy Zsuzsa)

Negyedszázadon át zajlott Magyarországon e folyamat. Korábbinál modernebb, iparosodottabb, városiasodottabb (ígazságosabb) társadalmi szerkezet jött létre, változott.

Életmódban, társadalmi viszonyokban, kultúrákban, oktatásban, például elemi iskolaépítésben, népiskolák működtetése, film, művészet, rádió, stb. Ám volt szörnyű nélkülözés, alkoholizmus, szegénység, ellenállás, lövetés. Másfajta mentalitást képviselnek: tekintélyelvűség, autokratizmus, parancsuralmi stílus. Még megoldatlan agrárkérdés, parasztkérdés, agrárnépeség, de volt paraszti polgárosodás. Nem tud megélni a földjéből, elkeseredés-rossz közérzet (Igazságtalanság). Tőke nem megy a mezőgazdaságba, megy az iparba, szolgáltatásba, bankokba, (infrastruktúra kell). Bármit megtermelnek, el lehet adni (ígazságos) osztogatással sem lehet megoldani. Aki nem végez valamilyen iskolát, nincs jövője, ez most van is esetenként, annak sincs jövője... Horthy rendszer politikájának csekély volt a mozgástere. Kiút, ha nem is volt a II. világháborúból, legalább egérút, később belevitték háborúba, vagy ők mennek bele ebbe, előbb kilépni a háborúból nem sikerült, helyette zsidó üldözés-cigány pusztítás.

Kérdés? Cigányság, parasztság munkásság élhet-e normális életet ebben az országban?

3. A szocializmus építésének folyamatában a hiány miben jelölhető meg. (Kornai János Válaszok) Tulajdonviszonyokban, állami tulajdon magában hordozta a hiányt. A reform is csak szimulálta, nem teremtette meg a valóságos piacot, a versenyt. A munkahelyek korlátozott számában. Munkanélküliség nem felszíni tünet, a kapitalizmus szerves jelensége. Az embereknek hiányok között kell élnie (élelem, víz, lakás, higiéné hiány). Eladósodás, infláció hiány. Anyagi hiányok rendszere, szocializmus megbukott centralizált irányítás nem benyúlt működőképességének kemény centralizációjával zajlik az irányítás. Hiány a hatalmi túlköltekezésben, a technikai-technológiai elmaradás, innovatív haladás gyengeségei

4. Politikai torzulások. Hazai politikusok személyiségének sok esetben megfigyelhető torzulásai. Álcímek, diagnózisok, okok (Hankiss Elemér Népszabadság 2005. május 7.) Túl nagy, túl nehéz volt a feladat. Túlzott remények erény hazugság, kényszer vétek, bűn, tilos norma. Hozzáértés hiánya. Túl nagy a tét, és túl sok a vesztenivaló. Túl nagy a kísértés. Kiváltságos státus. Csoport, nyomás, csoport lélektan. Az oligarchizálódás vastörvénye. Félelem hiúság, politikus a neved. Tulajdonság. A politikus a társadalom mély rétegeiben (hajléktalanok, szegények, cigányok) elveszítette szavahihetőségét a nagy ígéretésben. Problémáikat nem sikerült megérteni, megoldatnia többséggel.

5. Mi a valóság? A válság egyik arca. Válság, amit az újságok és a hírműsorok tartanak élénk. (Csák Elemér) Milliárdokkal zsonglőröködő brókerek. Mindenható bankárok. Kapcsolataikat kamatoztató sztárriporterek. Zsákmányoló politikusok. Pártokat pénzelő vad kapitalisták. Villaépítő kormánytagok. Államtitkárokkal zsaroló pártkatonák. Köpönyegforgató kis

Napóleonok, avagy aranyemberek - újjazdagok-a világ a kezükben van? A szabadsággal együtt jött az acsarkodás, gyűlölet, szegénység, a meggazdagodás, a büntudatos gazdag és az irigy szegény mentalitás. Az *ego* pedig nehezen tartható kordában. A rendi Magyarország leépítése és egy új demokratikus Köztársaság felépítése túl nagy tét, nehéz feladat.

6. Rettenetes – Igazságtalan- tizennyolc év áll a cigányság mély szegénység mögött (Ferge Zsuzsa). Ezek az emberek érzékenyek, kiszolgáltatottak soha nem egyféleképpen, egyformák, egyensúlyról elég nehéz beszélni. Öngondoskodásra képtelen a mélyrétegek hatvan százaléka. A társadalmak szétesnek egy önmagukról gondoskodni képes kisebbségre, és egy erre képtelen többségre, a munkából kiesettek egy részének léte feleslegessé válik. Az ilyen közeg ön és közveszélyes viselkedést vált ki. Flusztrálttá, beteggé tesz, agresszióra, lopásra, rablásra hajlamosít, eladósít, uzsorásokat termel, átléptet minden korlátot, rendet, törvényt, elgyengíti a követelményeit. Pedig tudni kell, hogy jól csak művelt, dolgos és erkölcsös nép élhet.

IGAZSÁG, IGAZSÁGOSSÁG, IGAZSÁGTALANSÁG

Igazság valaminek az igaz volta, az az ismeret, döntés, érzet, érzés, fogalom, ítélet, kép, ami legitim: törvényes, jogos, törvényszerű, jogszerű, méltányos, igazságos. Legitimáció pedig jogosítás, igazolás, elismerés, meghatalmazás. Igazság a valóság helyes, hű, gondolati tükrözése, ami végső soron a gyakorlat kritériumával ellenőrizhető, lehet valamilyen jelenségkör, érték, intézmény tartalmi-képe, tükre, jellemzője, igazságszolgáltatás, igazságtétel és mindezek létező ellentéte gasság.

Jó- szép-igaz ezek értékek. Az igazságosság, becsületesség és a humanizmus kiemelt erkölcsi értékek. Amelyek a társadalmi jelenségek különböző erkölcsi értékelését fejezik ki: valamely társadalmi jelenség igazolását és szentesítését, igazságosnak tartva azt, vagy elítélését és tagadását, igazságtalannak tartva azt.

Az igazságosság sajátos helyét az értékek rendszerében már Arisztotelész is felismerte, mikor azt mondta, hogy az igazságos nem része az erénynek, nem egy az erények közül, hanem maga az erény mászó való vonatkozásában. Arisztotelész kétféle igazság fogalmat ismert. Az egyik az igazság általános fogalma, ami nem más, mint a jogi és politikai igazságosság fogalma. E szerint igazságos az-az ember, aki a törvényeknek megfelelően cselekszik és megköveteli, hogy mások is eszerint cselekedjenek. Ma az igazságosságnak ezt a típusát inkább a jogszerűség fogalmával jelölhetnők meg. Az igazságosság különböző fogalmát Arisztotelész helyesen az egyenlőség fogalmára vezeti vissza az egyenlők egyenlőségére, de ez értéké csak olyan korban válhatott, amikor a gyakorlatban nem lehetett tényleges egyenlőség, amikor az igazságosság egyenlőtlen ítélet lehetőségein épült.

Különböző korokban, különböző osztályok tagjai (parasztok, nemesek) mást értettek igazságon és igazságtalanságon. Amíg a nép nem tartja magát emberileg-erkölcsileg úrival egyenlőnek, addig nem tartja, urai osztályítéleteit igazságtalannak. Egykor csupán a halál színe előtt létezett egyenlőség. Király, pápa, lovag, földesúr, jobbágy, uzsorás, kurtizán mindenkire ugyanaz a halál

várt. Ma már nem csak a halál előtt méretik meg az ember, hanem mondjuk: a piac színe előtt, a hatalom színe előtt, a választás előtt, a vizsga előtt.

(Ma itt és most „egyenlő” szabadság van relatíve a törvény előtt, s ha jog van, akkor igazságosságnak is lennie kell, de a jog elfedi az egyéb anyagi- tudati-egyenlőtlenséget.)

A mindennapi igazság, mint a mindennapi tudás az antropológiai sajátossága.

A mindennapi tudás problémáját Márkus György és Heller Ágnes több oldalról közelítette meg. Először mindennapi tudás tartalmáról beszélt, majd ahhoz antropológiai (lételméleti) sajátosságairól továbbá arról, hogy mit jelent a mindennapokban az, hogy „tudunk valamit” végül a magáért való objektivációk beállítódásának megnyilvánulási formáiról a mindennapi gondolkodásban.

A mindennapi gondolkodás és gyakorlat elválaszthatatlanságából következik, hogy mindennapi életünkben igazság és helyes (téves és helytelen egybeesnek) Ha egy eszközzel kapcsolatos ismereteim elégségesek ahhoz, hogy az eszközt helyesen használni tudjam, akkor ezek igaz ismeretek. Ha egy embert úgy ismerek, hogy megfelelően tudok vele bánni, hogy előre látom reakcióit, akkor igaz ismereteim vannak erről az emberről. Igaz tudás az, ami megfelel a tényeknek. Az igazságnak itt tehát egyetlen és egységes kritériuma van: a sikeres cselekvés. Az igaz (helyes) mindennapi tudás ellentétjei is a „helytelen”.

Ennek három forrása lehet: egyrészt bizonyos tények, normák, tudásanyagok nem ismerete (pl. tudom kellett volna, hogy a vasalót hogyan kell használni és ezért nem kellett volna a ruhát elégetni). A tudatlanság számos tragédia és kisebb nagyobb katasztrófa forrása (pl. viharok, közlekedési katasztrófák, analfabetizmus) a tudás helytelen megnyilvánulásának harmadik a hazugság.

A hazugság ismeretei és etikai- erkölcsi-politikai értéket is sérthet.(pl.: ha én rendelkezem az igaz ismerettel, de azt szándékosan nem közlöm mással, másokat megfosztok a sikeres cselekvéshez szükséges tudásfeltételektől. Az igazmondás, az igazat mondani erkölcsös, hazudni erkölcstelen, az őszinteség erkölcsös-jó tulajdonság. Az az igazság, amely az autonómiát növeli, jó és hasznos, mert annak az embernek segít, akinek megmondom az igazat, hogy emberi lényegét cselekvésben kifejezhesse. „Igazat mondj, ne csak valódit” (József Attila).

HUSZADIK SZÁZAD, IGAZSÁG, EGYENLŐSÉG, JOGÁLLAM, IGAZSÁGTÉTEL

Összegzés: mérleg a huszadik század. Fejlődés vagy hanyatlás.

Az emberiség tökéletesíthető és folyamatosan halad a kevésbé jótól a jobb, a tudatlanságtól a tudomány és a barbárságtól a civilizáció felé. Századunk hite a haladás törvényében való hit. Fontos az európai polgári fejlődésben kiérlelt értékrend és a tudományos-technikai haladás törvényében való hit. Fontos a z európai fejlődésben kiérlelt értékrend és a tudományos – technikai haladásban megjelenő értékek, a szabadság, a demokrácia, az igazságosság, az emberi méltóság, az emberi jogok, a jogállamiság, béke, és a jólét, a tudás.

A huszadik századnak immár vége. Rövid évszázad volt. Hetvenöt esztendeig tartott 1914-től 1989.-ig. Két fő eseménye a két világháború volt. Sokan úgy emlékeznek rá, mint a nyugati történelem legszörnyűbb századára. Ez a két hatalmas háború határozta meg az egész század arculatát. Századunk csak azt mutatja, hogy az igazság és egyenlőség eszményének győzelme mindig pillanatnyi, s ha meg tudjuk őrizni a szabadságot, akkor mindent előlről lehetne kezdeni. Az orosz forradalom, az atombomba, a gyarmatbirodalmak vége, a kommunista államok létrejötte, a világ két szuperhatalma. Az Egyesült Államok és a Szovjetunió döntő befolyása, Európa és Németország kettéosztása mindez a két világháború következménye volt. Ezek árnyékában éltünk (John Lukacs történész) a huszadik század a „szélsőségek kora”.

1918-ig Magyarország az Osztrák-Magyar Monarchiában a fölfelé haladó Európa és ezen belül a dinamikus, de felemásan felemelkedő Közép-Európa része volt. Részes az európai civilizációs haladásnak, a polgáriasodásnak, de hurcolta a keletiség, a feudális kasztosodás a provincializmus és a zártság összes terhét. 1918-1919 után Magyarország visszazuhant Kelet-Európa, s a periféria, perifériája lett. Nagyrészt azt a hagyatékot élte föl, amely a monarchiából maradt rá. A következmény avíttóság, neobarokk viselkedésmód, távolodás Európától. 1948 után kikerültünk Európából. 1956 után kismodernizációs úton járt egy felemás piaci, szocialista fogyasztói társadalom jellemezte. Végbement egy kezdetben szükséges, majd gazdasági fogyasztói homogenizáció.

PÁRTÁLLAM, VAGY JOGÁLLAM JOGRENDSZER MEGFELELŐSSÉGE, TÁRSADALMI IGAZSÁGOSÁGA, IGAZSÁGTÉTEL

1989-ben elkezdtük magunkat pártállam helyett jogállamnak tekinteni. jogállamban pedig számon kérhető az igazság. A jogállamiság a közös érdekek és együttműködés ethosától átítatott társadalmi szolidaritás vállalásán nyugszik. A jogoknak nem a közjó, és a közérdek ellenében, hanem a közrend szolgálatában kell megvalósulniuk. A hazai polgári társadalomban helyre kell állítanunk a közösségi értékek becsületét, a közjó becsületét. A jog értékének a tudatosított játékszabályoknak a társadalmi cselekvést, a gazdasági tevékenységet és a magánéletet egyaránt át kell hatnia.

Jogokra az önkény ellen, jogos sérelmeink orvoslására, másokat erőfölénnyel való letiprása ellen önös hatalmi, vagy anyagi pozíciók erősítése ellen (kell) van szükségünk. Azért, hogy legyen tisztességes szabálykövetés, otthonság érzetünk, polgári esélyek vannak, lehetnek eltérő magatartásformákkal (pl. elvies, hasznos, szélhámós, potyaleső, másokat kijátszó).

Nem épülhet jog-erkölcsileg elviselhetetlen, igazolhatatlan alapokra, elvekre, célokra. Államot-elvek, értékek kezdik vezérelni: Szabadság, Egyenlőség, Testvériség, Igazságosság. Állam feleljen meg alkotmányosságának, az alkotmánynak igazságosnak kell lennie, ha van normatíva. 1939-1990-ben felvállaltuk a pártállamot a jogállammal a népi demokráciát a valódival, szabad választásokat tartottunk, megalakultak a pártok, vezetői lettek a nemzet politikai képviselői. Elfogadtuk a régi-új alkotmányt. Visszanyúltunk a régi alkotmányhoz, ami lehet, hogy nem felelt meg a szabadság, demokrácia, igazságosság, verseny és szolidaritás, esélyegyenlőség eszményeinek. Hisz az igazsági

szabadságfolyamat gyakorlásában kiderült, demokratikus legitimitás nincs szociális igazságosság és a megfelelő közteherviselés nélkül. Egyes vélemények szerint jogrendszerünk több területén ellentétben áll a z étellel, a nép öntudatával, a közösségi szükségletekkel, a polgári-erkölccsel, az érzülettel, a nép szándékaival. Az áthagyományozott magyar jog éppúgy, mint, germán szellemjog, Németországban nem legitimálták a demokratikus jogállamot, saját jogtörténeti forradalmaikból. A politikai egyenlőség megkívánja a népakaratnak a többség döntése szerinti uralmát és a társadalom szükségletein nyugvó törvénykezést követel, amely szükségletekről maga a nép összessége ítél. S fenntartani befelé a törvény és a rend állapotát. Kialakítani a társadalmi önszabályozás új formáit. Önigazgatás, részvétel, tolarencia, szabadság új modelljeit. Társadalom igazság és piaci hatékonyság. A közös tanulási folyamat, tapasztatok mentén határozzák meg az uralkodó magatartási formákat, szabályokat, törvényeket.

Jogállamban számon kérhető igazságosság. Emberek, hogyan élük meg az igazságtevő gyakorlat következményeit. Például: a kárpótlás jogsértéssel, hogyan tehető jóvá. Visszakapja elvett értékeit, szinte lehetetlen, hisz nincs meg átalakuló, nem tűnt teljesen megvalósíthatónak, nem tudta volna finanszírozni. Kapott egy jelképes összeget, amit lehet, visszaadunk. Ebből elég torz igazságtalan dolgok születtek, létrejöttek nagy háztulajdonosok, volt szimbolikus elismerés, jóvátétel. Például: kulák házába beköltözött párttitkár. vagy például: kitelepítettek elvették vagyonukat, elkobozták házáat, anyát kirabolták. Igazságos, ha visszakapják, visszaadják. Zsidókat sem a németek vitték el, hanem a magyar állam rabolta el, százezrek életét vették el. A kitelepített svábok házaiba, betelepítettek embereket, akik fölélétk, elpusztították anyagi javaikat. Testi, lelki, szellemi életüket tették tönkre.

IGAZSÁGOS TÁRSADALOM, RENDSZERVÁLTÁS ÉS IGAZSÁGTÉTEL

Nem igazságosabb, mint 18 éve volt Magyarországon állítják sokak, akik csalódtak a rendszerváltásban, akik hittek, hogy ekkorra szebb- jobb-igazságosabb életet tudnak teremteni. Igazságosabb társadalom az, amelyben több az esély, lehetőség emberek számára a boldoguláshoz. Gondolkodj önmagadról, csaláodról, jó cél-elv, de miből? Ha van, ha majd lesz miből. Igazságosság ott merül fel, ahol állam van. Igazságosabb vagy igazságtalanabb-rablóbb, megaláztatóbb, megszorított állam vagy jóléti- jobbléti állam. Például a zsidók elpusztítása, kirablása, államosítás, kulákság üldözése. Privatizáció- lehet hasznos és jó, de benne a rablás mozzanata. Jogos volt-e a szakszervezetektől üdülők elvétele állam céltól. Az igazságosságot emlegetik sokan köztük azok is, akik sok milliót használnak fel az államkasszából, hamis vagy valódi indoklással.

A társadalmi igazságosság kiépítése vagy rombolása, az igazságossági értékelv funkcionálása társadalom-csinálási folyamat. A társadalmi anyagi-szellemi javakat, társadalmi egyenlőtlenségeket a mindenkori közterhelést, politikai elnyomást a modern felfogás nem természeti (természetjogi-természetfeletti- isteni) eredetűnek tartja, hanem társadalmilag kiterveltnek- történelmileg meghatározottnak és emiatt megváltoztathatónak. Az igazságosság- igazságtalanság értékelv, mely különböző módok és változó mértékben szabályozza-, vezérli az egyének- csoportok- társadalmi osztályok és intézményeik cselekedeteit a működő gazdaságot, politikáit, államot, jogi- erkölcsi-vallási rendet, a tudományt – művészetet – filozófiát, ha beépül a mindennapi élet, a köznapi tudat termelésébe és újratermelésébe. Például politikus kormány, önkormányzat-, párt stb.

törekednek arra, hogy összemérje ellenfeleivel személyiségi- intézménye erejét, hogy kiderüljön, ki tudja jobban megszervezni a gazdaság és a társadalom tevékenységének szabályozását, ösztönzését, ami a versenyképesek a helyi vagy a világpiacon való fenntartásához szükséges. Például: egy kapitalista (demokratikus- jogállami) rendszer. Maga problematikus, ésszerűtlen, megbukik, ha igazságos társadalmi rendszert hirdet, de „fosszuk ki egymást emberek” gyakorlatát valósítja meg. Ha ott a közvagyon ki lehet osztani-, osztogatni, ha a gazdasági növekedések hosszú távon gyenge, ha a munkások lakosság többsége (fele) nem dolgozik, ha emberek Mercedessel mennek a munkanélküli segélyért. Ha túl sokan nem fizetnek adót- egészségügyi hozzájárulást, ha burjánzik a korrupció, lakásmaffia, az uzorázás, a nehéz társadalmi gazdasági- politikai helyzetekben sem nyúlnak hozzá a tőke profitjához, ha a demokratikus jogállam nem áll szilárd alapokon, növekvő az alulélők elégedetlensége és a megszorítások terhét legnagyobb mértékben ők viselik-, ami elképesztően igazságtalanság. Igazságtétel (Kornai János) az elit leváltása. A rendszerváltás átalakulás előnyei, és hátrányai között van összefüggés.

Részletek. Igazságtétel (Kornai János), az elit leváltása, a rendszerváltás az átalakulás előnyei, és hátrányai között van összefüggés. „Elismerem, van olyan, aki a bűnösök megbüntetését és az igazságtételt hiányolja.” Hiszen a rendszerváltás nélkülözhetetlen része az igazságtétel: őrségváltás, a korábbi elit lecserélése-leváltása, a népi rendszer idején elkövetett bűnök, bűnösök megbüntetésé. Az igazság kívánalma mélyen megosztotta a társadalmat, vita elhalt, lefékeztek. Felismertük: a bűnösök megbüntetésé nem szükséges feltétele annak, hogy befejezettek nyilvánítsuk a rendszerváltást. Hisz a rendszerváltás vér nélkül, erőszakmentesen, együttműködve valósult meg. Csökken-e az eliten belül az arisztokrácia esélye, növekszik-e, a demokraták mértéke a rendszerváltás folyamataiban. Látva, hogy a kapitalista gazdasági rend- a magántulajdonon alapuló piaczgazdaság kialakítása sem a parlamenti demokrácia, a többpártrendszer nem a tiszta erkölcs diadala. Nomenklatúra, burzsoázia alakul ki. (Hankiss E.-1969) (összefonódás, korrupció, rivalizálódás alakul ki). Egymásnak ellentmondó értékek is feszültek egymásnak. Szembeszegülés nincs, hasznot húzás van. Vétkesek, bűnösök körét futni hagytuk. A tisztességtelen felülre kerül és a tisztességes és, vagy a tehetséges szorul, alulra- ami ellenszenvet szülhet. Magyarországnak pedig csak akkor lesz új jövője (Antal József kormányprogramja szerint), ha végre törvényes teret és lehetőséget biztosítunk az ambíció, a lehetőség, az egyéni és közösségi kezdeményezés tömérdek lehajlott, elnyomott kényszerpólyára szorított energiájának. A ma élő lakosság nem haszonélvezője az egykori rendszer vétkeinek, hanem maga is áldozata annak. Miért is fizesse meg sok szegény lakó annak az árát, hogy több évvel ezelőtt súlyos igazságtalanság történt- nyomás etikai ellenérvek.

Ugyanakkor roppant hatalommal rendelkező érdekcsoportok jöttek létre, új milliárdosok- aranyemberek váltak a társadalmi tulajdon- érdek- politikai viszonyok meghatározó részévé, az életkörülmények átmeneti romlása és a különbségek növekedése vált jellemzővé a felső, az alsó és középrétegek között. A multik pedig létrehozták a magyarországi export mintegy hetven százalékát, kivitték a hazai anyagi értékek nagyobbik részét, szinte alig járultak értékeiken túli közjő, a nemzeti vagyon, nemzeti- anyagi- szellemi értékeink gyarapításához, ”házánk dinamikusabb fejlődéséhez, haladásához, a fejlettebb országokban történő gyorsabb felzárkózásához. Ha Magyarország elveszítette az EU-an a legalacsonyabb növekedési rátát, és a legmagasabb inflációt akkor vajon a multik adófizetése mennyiben segítette vagy gátolta, fékezte növekedési rátát- és az inflációt.

A nagy társadalmi, hazai átalakulás rendszerváltás folyamataiban tisztázandó mit tekintünk igazságosnak és igazságtalannak. Hol a határ az igaz és a hamis, az igazságos és igazságtalan cselekedetek, tettek, döntések között? Ahol, és amikor már nem vették el emberektől boldogság javaikat, de osztogattak érdemektől, rászorultságtól függetlenül.

Nem vették figyelembe, hogy a rászorultság elve, egyúttal igazságossági elv is, hogy igazságos cselekedet-e boldogság javainkkal osztogatni, segíyezni azokat, akik nem akarnak dolgozni: vissza nem térítendő pénzeket osztogatni arra értelmetlen hatalom közeli embereknek. Egyfelől, a költségvetési hiányok csökkenése, oktatási, egészségügyi, közgazdasági reformok miatt szükségesek tömeges megszorítások, köztelherviselés. Másfelől elképesztő igazságtalanságokkal, korrupciós, kenőpénzes, potyaleső, lakás maffiózó, uzsorás magatartásokkal kell itt szembenézni. Hitét veszített emberek példaképtorzítások, üzérkedő viselkedések rontják a demokratikus értékrendet és önmagunk, köztünk a szülők hitelét, az új rendszer legitimitását. Tömeges igény, hogy az érintettek tegyenek valamit elképesztő igazságtalanságok csökkentése, felszámolása érdekében, az átláthatóság és a rejtve maradó vétkes, bűnös titkolt cselekedetek ellen. (Például: lobbis törvény, üvegseb-törvény, fertőzöttség, vesztegetések felderítéséért, szankcionálásáért a törvények betartásáért.)

Fontos lenne a nemzeti jövedelem igazságosabb elosztása. De elosztani azt lehet, amit a magyar társadalom termel, értéként-javakként létrehoz, vagy mint hitelt kölcsönt kap-felvesz, amit azután kamatostul vissza kell fizetni. Ha a gazdasági növekedés gyenge, mennyisége-minősége mértéke nem élenjáró-lemaradó, ha a társadalmunk fele dolgozik, a többi csak fogyaszt, ha a termelői építés-fogyasztás energiaszükséglete túl magas, ha sok a potyautas, akkor is jogosult szolgáltatások igénybevételére, ha nem fizet, ha nem lehet szélesíteni azok körét, akik részt vesznek a közterhek viselésében. Ha nem sikerül visszazsorítani a feketegazdaságot, a korrupciót, akkor elképzelhetetlen egy igazságosabb társadalom kialakítása. Ami most az államra hárul tarthatatlan, az állam ereje véges, a társadalmi - költségvetési, jövedelmi bázis is mozgástér beszűkült -. Itt az ideje az öngondoskodásnak a szolidaritás koncepció átalakításának. Itt az ideje a tisztességtelenül magas profitra szert tevő óriáscégek adóterhei növelésének profitjuk csökkentésének. Hisz az adóforintok túlnyomó többségét alulfizetett munkavállalás és kispénzű nyugdíjasok adják össze, miközben a tőkeerős cégek a vállalkozások rendre kedvezményeket kapnak.

A szegénységet az a rendszer termeli ki, amelyben a hatalom azoké, akiknek elég pénzük, lehetőségük van ahhoz, hogy más munkáiból gazdagodjanak.

A nagy társadalmi, hazai átalakulás, rendszerváltás folyamataiban tisztázandó, mit tekintünk igazságosnak. Hol a határ, az igaz és a hamis, az igazságos és az igazságtalan cselekedetek, tettek, döntések között? Ahol, és amikor már nem vették el emberektől boldogságjavarukat, de osztogattak érdemektől, rászorultságtól függetlenül. Nem vették figyelembe, hogy a rászorultság elve, egyúttal igazságossági elv is. Hogy igazságos cselekedet-e boldogságjavarukat osztogatni, segíyezni azokat, akik nem akarnak dolgozni: vissza nem térítendő pénzeket osztogatni, segíyezni azokat a tőke szabad mozgását az Európai Unióban is szabályozni kellene, hogy elég erősek legyünk a legerősebb óriáscégekkel szemben is. Hogy felszámoljuk azt az állapotot melyben „Aki szegény az a legszegényebb” Erősíteni kellene az emberekben a szolidaritásra, mind az öngondoskodásra és

az önmegvalósításra való hajlamot. De talán a legfontosabb most már dolgozni is kéne szinte mindenkinek fejével és kezével. Ezzel értékeket-munkahelyeket lehetne megvédeni, értékeket lehetne gyarapítaniuk, ha jobban szebben és igazságosabban akarunk élni, mint eddig. A reformokat Magyarországon is végig kell vinni, ugyanakkor, rá kell jönnie a reformereknek, hogy az igazság önmagában nem tör utat, és nem válik automatikusan a többség igazságává.

FELHASZNÁLT ÉS AJÁNLOTT IRODALOM

1. *Szinetár Miklós* *Mi az igazságos?* Népszabadság
2. *Filozófiai Kislexikon:* Kossuth 1969. Igazságosság és Igazságtalanság. 293. oldal, *Magyar Értelmező Kéziszótár:* Akadémiai Kiadó, 1828. 558. oldal Igazság.
3. *Heller Ágnes:* A szándéktól a következményig. Magvető Kiadó, Budapest, 1970, Igazságosság Becsületesség, Humanizmus 285-293. oldal.
4. *Papp Zsolt:* Körmentszetek Kossuth 1988. 133-150. oldal. Értékproblémák.
5. *Hankiss Elemér:* Találjuk ki Közép-Európát TV. 2005 I 30.
6. *Glatz Ferenc:* Vidékfejlesztésben lemaradtunk. Rádióinterjú
7. *Horthy Rendszerről:* Ormos Mária, Romsicz Ignác (Nagy Zsuzsa) Interjú TV.
8. *Kormai János:* A hiány miben jelölhető meg. 168 óra 2005. május 5.
9. *Hankiss Elemér:* Politikai torzulások, diagnózisok, okok. Népszabadság 2005. május 7.
10. *Csák Elemér:* Valóság, amit az újságok és a hírműsorok tárnak elénk. 2003. dec.
11. *Szilágyi Ákos:* Hamajd Népszabadság 2005. április 22. Jog, szabadság, igazságosság.
12. *Heller Ágnes:* A mindennapi igazság formái: a helyes és helytelen, tudatlanság, tévedés, hazugság, az igazság mint érték kategória. A mindennapi élet. Akadémiai kiadó, Budapest 1970. 271old.
13. *Romsics Ignác:* Mérlegek, A 20. század, A 20. század rövid története. Rubicon könyvek, 2007. 441 old.
14. *John Lukács:* Így látja a 20. századot.
15. *Lengyel László:* Így látja a 20. századi Magyarországot.
16. *Varga Csaba:* A közjó becsülete. Magyar Nemzet 2000. április
17. *Romsics Ignác Homa:* KÁDÁRICUS, Figyelő 2007. szeptember 29.
18. Igazságos társadalom, TV vita 2006. november 8.
19. Helmut Schmidt védőbeszéde az erkölcsösebb magatartás mellett, Népszabadság 2003. dec. 20.
20. *Jürgen Habermas:* A posztnemzeti állapot és a demokrácia jövője. Legitimáció az emberi jogok által posztnemzeti állapí. Politikai esszék. Harmattan kiadó, Budapest, 2006. 56. 103. oldal
21. *Ferge Zsuzsa:* Rögös út a munkához. Népszabadság 2008. április 12.
22. *Kornai János:* Mit jelent a "rendszerelváltás" Szocializmus, kapitalizmus, demokrácia és rendszerelváltás. 6. fejezet. Akadémia Kiadó. Budapest 2007.